
BOSANSKO KRALJEVSTVO KRAJEM SREDNJEGA VIJEKA

ANTE BIRIN (ur.), *Stjepan Tomašević (1461. – 1463.) – slom srednjovjekovnoga Bosanskoga Kraljevstva*, Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa održanog 11. i 12. studenoga 2011. godine u Jajcu, Hrvatski institut za povijest – Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Zagreb, 2013., 296 str.

U povodu 550. godišnjice od krunidbe posljednjega bosanskog kralja Stjepana Tomaševića u Jajcu je 11. i 12. studenoga 2011. održan međunarodni znanstveni skup „Stjepan Tomašević (1461. – 1463.) – slom srednjovjekovnoga Bosanskoga Kraljevstva“. Na skupu su sudjelovali znanstvenici iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije i Mađarske. Rezultat rada ovoga znanstvenog skupa jest zbornik radova koji je objavljen 2013. godine u izdanju Hrvatskoga instituta za povijest iz Zagreba i Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Sarajevu. U zborniku je objavljeno ukupno trinaest znanstvenih radova, od čega je šest klasificirano kao izvorni znanstveni rad, četiri kao prethodno priopćenje, a tri kao pregledan rad. Dva znanstvena rada objavljena su na engleskome jeziku. Na početku zbornika nalazi se sadržaj i proslov, a na kraju kazalo osoba i zemljopisnih pojmova. Na koricama zbornika nalazi se denar kralja Stjepana Tomaševića.

Prema riječima urednika dr. sc. Ante Birina zbornik je podijeljen u četiri tematske cjeline. Prva cjelina obuhvaća radove s tematikom historiografije i izvora o osmanskome osvajanju Bosanskoga Kraljevstva. Druga se cjelina odnosi na analizu unutrašnjih i vanjskih prilika u Ugarsko-Hrvatskome Kraljevstvu u vrijeme nestanka Bosanskoga Kraljevstva. Tema treće cjeline jest uloga bosanskoga i hrvatskoga plemstva u vremenu nakon pada Bosanskoga Kraljevstva, dok posljednju cjelinu čine radovi različitoga sadržaja.

Zbornik počinje radom Emira O. Filipovića s naslovom „Historiografija o padu Bosanskoga Kraljevstva“ (str. 11. – 28.). Autor je donio kratak pregled historiografije o osmanskome osvajanju Bosanskoga Kraljevstva od 16. stoljeća pa nadalje. Tako su obuhvaćena djela dubrovačkih

kroničara i pisaca iz 16. i 17. stoljeća, ali je poseban naglasak stavljen na historiografiju 19. i 20. stoljeća. Autor se uglavnom osvrnuo na djela hrvatske i srpske historiografije. Sljedeća dva rada bave se izvorima vezanim za osvajanje Bosanskoga Kraljevstva. Prvi je rad Dine Mujadževića „Pad Bosne 1463. prema osmanskim narativnim izvorima“ (str. 29. – 45.). Autor se osvrnuo na dva osmanska narativna izvora ili bolje rečeno na dva poglavlja koja donose prikaz osvajanja Bosanskoga Kraljevstva. Prvi izvor je Ašiqpašazade s djelom „Legende i povijest osmanske dinastije“, a drugi je Dursun-beg s djelom „Povijest Oca osvajanja, tj. Mehmeda II. Osvajača“. Autori ovih djela bili su suvremenici u vrijeme pada Bosanskoga Kraljevstva, ali su njihova djela nastala nekih dvadeset ili trideset godina nakon događanja iz 1463. godine. U radu je naglašeno kako su oba djela trebala imati prije svega pragmatičnu pouku, odnosno trebala su legitimirati osmanska osvajanja. U radu Zdenke Janeković Römer „Kraj srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva u dubrovačkim izvorima“ (str. 47. – 67.) prikazana je uglavnom uloga Dubrovnika tijekom događanja iz 1463. godine. Autorica je posebno naglasila zapisnike triju dubrovačkih vijeća, a analiza tih izvora pokazala je da su Dubrovčani bili veoma dobro upoznati sa zbivanjima u Bosni u vrijeme njezina pada. Analizirane su i druge vrste izvora kao što su dubrovačke kronike, koje su uglavnom za cilj imale opravdati poziciju Dubrovnika u vrijeme presudnih događanja koja su se odvijala u njezinu zaleđu.

Rad Borislava Grgina „Južne granice Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva u vrijeme Stjepana Tomaševića“ (str. 69. – 78.) donosi pregled događanja između spomenutoga Kraljevstva, Bosne i Osmanlija. U radu se naglašava politika ugarskoga dvora prema Bosni i obrani južnih granica Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Ono što je posebno zanimljivo jest odnos kralja Matijaša Korvina prema Stjepanu Tomaševiću, pri čemu je autor napravio usporedbu u odnosu s drugom dvojicom Korvinovih vazala Stjepanom Velikim iz Moldavije i Vladom III. Tepesom Drakulom iz Vlaške. Sljedeća dva rada djela su mađarskih povjesničara i objavljena su na engleskome jeziku. U prvome od njih Tamás Pálosfalvy „The Political Background in Hungary of the Campaign of Jajce in 1463“ (str. 79. – 88.) autor raspravlja o okolnostima koje su vladale u Ugarskoj u

vrijeme Matijaševa pohoda na Jajce 1463. godine. Pohod na Jajce posebno je istaknut kao jedna od prekretnica u Korvinovoj vladavini, koja ga je vjerojatno primorala da preispita svoje daljnje mogućnosti o vođenju osvajačkih pohoda protiv Osmanlija. U radu je analiziran odnos Matijaša Korvina prema događanjima u Bosni i Srbiji kao i politički problemi koji su nastali nakon 1459. godine te poslije toga konsolidacija kraljeva položaja u kraljevstvu. Rad Richárda Horvátha „The Castle of Jajce in the Organization of the Hungarian Border Defence System under Matthias Corvinus’s“ (str. 89. – 98.) prikazuje položaj Jajca kao ugarske pogranične utvrde u vremenu od 1463. do 1490. godine. Autor analizira složenu situaciju koja je vladala na području Jajačke banovine u navedenome razdoblju kao i napore kralja Matijaša Korvina u organizaciji ovoga područja na što bolji način.

Đuro Tošić u svome radu „Bosanska vlastela u oslobađanju Jajca od Turaka 1463. godine“ (str. 99. – 108.) raspravlja o sadržaju jednoga pisma koje je pogrješno datirano 2. siječnja 1401. umjesto 1464. godine. Sadržaj pisma objavio je John V. A. Fine 1987. godine i u konačnici čvrsto ostao na postavci da je pismo točno datirano 1401. godine. Međutim, novija analiza ovoga pisma, s obzirom na osobe koje se spominju, nazive mjesta i događanja, pokazala je da se radi o događajima iz druge polovice 1463. godine. U pismu se spominje ugarski kralj te posebno velikaši herceg Stjepan i njegov sin Vladislav. Sljedeći rad u zborniku, s podužim naslovom, djelo je Stanka Andrića „O obitelji bosanskog protukralja Radivoja Ostojića (prilog rasvjetljavanju bračnih veza posljednjih Kotromanića s plemstvom iz dravsko-savskog međurječja)“ (str. 109. – 132.). Autor se osvrće na Radivoja Ostojića, brata kralja Stjepana Tomaša, i na njegovu ženu Katarinu koja dolazi iz obitelji Veličkih iz Požeške županije. Radivoj Ostojić smaknut je 1463. godine, ali se njegova žena Katarina spasila i preko Dalmacije vratila u Slavoniju gdje se preudala. U radu se spominje i Radivojev sin Matija kojega je sultan 1465. godine postavio za bosanskoga kralja. Rad Marije Karbić „Uloga plemstva s područja današnje Slavonije u obrani Jajačke banovine“ (str. 133. – 149.) prikazuje ulogu nekih istaknutih slavonskih velikaša koji su se uključili u obranu Jajačke banovine na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće. Pojedini

velikaši obnašali su i važne dužnosti u Jajačkoj banovini, a troškove ratovanja s Osmanlijama podmirivali iz vlastitih sredstava. Ulogu knezova Blagajskih i važnost njihove prijestolnice, istoimenoga grada Blagaja, u razdoblju nakon pada Bosanskoga Kraljevstva i osnivanja Jajačke banovine pa sve do pada Blagaja pod Tursku vlast, u četvrtome desetljeću 16. stoljeća, prikazuje Hrvoje Kekez u radu „Knezovi Blagajski i tvrđi grad Blagaj nakon osnutka Jajačke banovine 1464. godine“ (str. 151. – 177.).

Zadnji dio zbornika počinje radom Tomislava Galovića „*Ego a puero baptizatus fui et litteras Latinas didici...* – prilog proučavanju latinske pismenosti u srednjovjekovnoj Bosni (s posebnim osvrtom na 15. stoljeće)“ (str. 179. – 219.). Autor se u radu ukratko osvrće na pismenost u srednjovjekovnoj Bosni koja se ogledala u trima pismima: latinici, glagoljici i ćirilici. Poseban je naglasak stavljen na latinsku pismenost koja je zabilježena u epigrafiji, sfragistici, numizmatici, heraldici, diplomatskoj građi, narativnim izvorima, liturgiji i viteško-dvorskoj kulturi. Rad Andrije Zirduma „Crkve i njihovi patroni u srednjem vijeku u Bosni i Hercegovini“ (str. 221. – 233.) donosi kratak pregled dosadašnjih istraživanja vezanih za crkve na području srednjovjekovnoga Bosanskoga Kraljevstva, a koja su uglavnom objavljena prije u časopisu *Bosna franciscana* (15/2001) ili kao posebna studija *Povijest kršćanstva u Bosni i Hercegovini*, Plehan, Slovoznak, 2007. Zbornik završava radom Jakše Raguža „Sudbina posmrtnih ostataka kralja Stjepana Tomaševića 1463. – 1888. – 1992. – 1999.“ (str. 235. – 282.). Autor je predstavio zbivanja koja se tiču posmrtnih ostataka posljednjega bosanskog kralja Stjepana Tomaševića, od njegova pogubljenja 1463. godine, pronalaska i iskapanja kraljevih ostataka 1888. godine do njihove uloge tijekom ratnih i poratnih zbivanja 90-ih godina prošloga stoljeća. Ujedno je naglašeno kako su Tomaševićevi posmrtni ostatci često bili predmet političkih i diplomatskih sukoba te žestokih rasprava između Hrvata i Bošnjaka o etničkoj pripadnosti posljednjega bosanskog kralja Stjepana Tomaševića.

Vladavina Stjepana Tomaševića tijekom nepune dvije godine, zatim slom Bosanskoga Kraljevstva, sigurno predstavljaju jedan od najvažnijih događaja i prekretnica u povijesti Bosne i Hercegovine. Događaji koji su se dogodili u kasno proljeće 1463. godine usmjerili su tijekom povijesti

ovoga područja kroz nekoliko sljedećih stoljeća. Sasvim je sigurno da pisanje radova na ovu tematiku, u bilo kojemu obliku, nije jednostavan zadatak. I kratak pogled na literaturu koja se tiče rasprava o propasti srednjovjekovnoga Bosanskoga Kraljevstva ukazuje na to kako je ova tema uglavnom obrađivana u okviru djela sa znatno širom tematikom, ili su objavljeni radovi u znanstvenima časopisima, rijetko se može pronaći neko djelo koje se isključivo bavilo slomom spomenutoga Kraljevstva. Zbog toga je ovaj zbornik veliki doprinos ne samo bosansko-hercegovačkoj historiografiji nego i znatno šire, pogotovo ako imamo u vidu koje su posljedice izazvane padom Bosanskoga Kraljevstva. Stoga, ovaj zbornik radova ne daje zadnju riječ kad je u pitanju pad Bosanskoga Kraljevstva, on bi, zapravo, tek trebao otvoriti raspravu o ovoj važnoj temi, prije svega u bosanskohercegovačkoj povijesti.

GORAN MIJOČEVIĆ